

Jurist uit Meteren ten onder in Birmese jungle

'Ik ben en blijf altijd een zondagskind'

Een romantische ontmoeting met de liefde van zijn leven op een vulkaan op Sumatra is het begin van een bijzonder verhaal van de in Meteren geboren domineeszoon Dirk Haag. Dit sprookje eindigt echter abrupt bij de dodenspoorweg in de diepe binnenlanden van het huidige Myanmar.

Richard van de Velde

■ Trouwfoto van Riet van Dirk.

■ Wim Vuisting, Dirk en Riet.

■ Kerk en pastorie in Meteren.

De ouders van Dirk zijn de Amsterdamse predikant Izak Haag (1872-1940) en Hendrina Robbemond (1873-1957) uit Harmelen. Ze trouwen in 1899 in Harmelen en krijgen vijf kinderen, waarvan Dirk (1902-1942) de tweede is. Het gezin woont 40 jaar lang in de Pastorie van de Ned. Hervormde Gemeente in Meteren; een villa vlakbij de kerk met een grote tuin, moestuin en boomgaard. Er is geen stromend water, centrale verwarming of riolering. Dirk brengt zijn lagere schoolperiode door in Meteren en hij is de 'beste van de klas'. Voor het vervolgonderwijs moet hij per trein naar het Christelijk lyceum in Utrecht.

NAAR MEDAN In november 1923 verhuist Dirk naar Utrecht om er rechten te studeren. Eind jaren twintig haalt hij zijn bul, maar in die crisistijd is het moeilijk werk te vinden. Hij is dan ook blij dat hij een baan krijgt aangeboden op een advocatenkantoor in Medan op Sumatra. In februari 1931 komt hij daar aan. Dirk is erg druk: overdag hard werken, 's avonds uitgebreid eten, krant lezen, sporten, brieven schrijven naar Holland, Maleis leren en dan naar bed. Hij heeft grote belangstelling voor alles om hem heen en is erg geïnteresseerd in de oosterling, die hij graag fotografeert. Dirk denkt dat Indië iets is dat een buitenstaander nooit helemaal zal begrijpen. 'Het is een gespannenheid waarin je leeft door het klimaat, vreemde maatschappij, en door het ontbreken van familie en vrienden.'

Tijdens een trektocht in juli 1932 met zijn vriend Wim Vuisting naar de nabijgelegen vulkaan Sibajak, leert Dirk Riet Huender kennen. Zij is biologie docent aan de HBS in Medan. Hij raakt direct tot over zijn oren verliefd op haar. 'Ze is mooi, sportief, intelligent, onafhankelijk, gezellig en lief.....' Geen wonder dat vier maanden na hun eerste kennismaking hun verloving al per telegram in Meteren wordt aangekondigd. Het stel trouwt op 31 mei 1933 in Medan. In de jaren daarna worden twee kinderen geboren: Nienke in 1935 en Ard in 1939.

OORLOGSDREIGING Dirk en Riet maken zich wel zorgen over de veranderde politieke verhoudingen in de wereld. 'We zijn omgezwaaid van vrede- en ontwapenings-leuzen naar bewapening. We moeten iets doen tegen die vreselijke dreiging vanuit Japan, die ronduit verklaart dat hun weg naar het zuiden wijst.'

Op 7 december 1941 bombarderen de Japanners Pearl Harbor. Behalve de U.S.A. en Engeland verklaart ook Nederlands-Indië de oorlog aan Japan. Op 9 december 1941 volgt de mobilisatie. Ook de mannen van Dirks advocatenkantoor worden opgeroepen en het kantoor sluit in januari. Dirk komt als soldaat bij de infanterie van het Koninklijk Nederlands-Indische Leger (KNIL). De Japanners richten vanaf januari 1942 hun aanval op Nederlands-Indië. De verdediging van Indië steunt vooral op de Koninklijke Marine en het KNIL. Het KNIL beschikt over 68.000 grotendeels inheemse militairen; de hulpformaties bestaan uit 53.000 man. Dirk is in de buurt van Medan onder dienst waar zijn onderdeel zich in de jungle weet schuil te houden tot eind maart. Ondertussen is er contact met Riet. Zij schrijft hem dat zij zwanger is en hij adviseert haar via briefjes

geen abortus te plegen (wat veel vrouwen in die tijd wel deden) en in Medan te blijven. In zijn laatste briefwisseling met Riet bespreken ze ook de naam van hun nog ongebooren kind en de opvoeding van de kinderen. Na de verloren zeeslag op de Javazee op 27-28 februari capituleren de Nederlands-Indische strijdkrachten op 8 maart 1942. Eind maart wordt Dirks onderdeel krijgsgevangenen genomen. De Japanners hebben daarvoor geen respect. Soldaten horen zich dood te vechten en je overgeven doe je niet. Hierdoor behandelen de Japanners de krijgsgevangenen met de grootste minachting. Een maand later worden Riet en de kinderen geïnterneerd in de koelieloodsen van het immigratiekantoor in Gloegoer. Hier hoort ze in mei van een vriendin dat hun mannen over zee zijn weggevoerd. 'Dit was voor mij een ontzettende slag en ik voelde meteen dat ik Dirk niet meer terug zou zien.'

DODENSPOORWEG Dirk is volgens zijn Japanse interneringskaart per schip op 15 september 1942 overgebracht naar Thailand. Hier moet hij als dwangarbeider werken aan de Birmaspoorweg tussen het toenmalige Birma (nu Myanmar) en Thailand. Deze verbinding wordt in opdracht van Japan aangelegd door duizenden dwangarbeiders en krijgsgevangenen.

Dirk is niet gewend aan het lichamelijk werk 'We moesten zware stenen dragen vanaf de rivier naar een weg 500 m hoog langs een glibberig weg. Mijn rechterschoen begeeft het. 'Lopen op blote voeten is riskant: een wondje kon erg gauw ontsteken, maar dan werd het wel behandeld met maden uit latrines, die zijn schoongemaakt in zaagsel. Vervolgens werden die dan in de wond gezet en aten het schoon. De voet werd vervolgens in het rivierwater gehangen, zodat de vissen de maden weer opaten.....'. Door het zware werk en lange voettochten van wel 20 km door de jungle, neemt zijn gewicht in drie maanden 16 kilo af. Zijn lichaam raakt erg verzwakt door dysenterie en Dirk leeft op het laatste van rijststep, rauwe eieren en citroenen. Tegen dominee Mak, legerpredikant bij het KNIL en vader van schrijver Geert Mak, fluistert hij vlak voor zijn dood met verzwakte stem: 'Ik ben en blijf altijd een zondagskind. Wat overheerst in alle verwarring en ellende en mij ook draagt, is Gods goedheid. Dank mijn vrouw voor het geluk dat ik door haar ontvangen heb.' Op 9 november 1942 overlijdt Dirk in ziekenbarak 'No 3 Branch Camp of Thai POW Camp 277'. De spoorweg komt gereed in oktober 1943. Bij de aanleg van deze 'Dodenspoorweg' komen 15.000 krijgsgevangenen en tienduizenden(!) dwangarbeiders om als gevolg van uitputting, ziekte en ondervoeding. Aanvankelijk worden de doden langs de spoorweg begraven, maar later (her)begraven in Thailand en Birma (nu Myanmar). De Nederlandse slachtoffers zijn te vinden op de drie Erevelden Kanchanaburi en Chunkai in Thailand en Thanbyuayat in Myanmar. Op dit laatste Ereveld ligt Dirk begraven. Hoe is het Riet ondertussen vergaan? Zij bevalt op 20 augustus 1942 in het ziekenhuis in Medan geheel onverwacht van een tweeling, die de afgesproken roepnamen Susan en Dick krijgen.

In februari 1943 wordt zij met haar vier kinderen overgebracht naar vrouwenkamp Poeloe Brayan, net buiten Medan. Ze komen met 35 anderen terecht in een klein Indisch huisje met één wc en één badkamer.

Hier krijgt Riet op 13 september 1943 een gesmokkeld bericht van Dirks overlijden. Zij begint een dagboek gericht aan Dirk. 'Om de beste gedachten die in mij opkomen vast te houden, om over te lezen op minder goede momenten en om mijn gevoelens over Dirk en zijn overlijden op papier te kunnen uiten zonder de kinderen te belasten...' Zo schrijft ze vol liefde: 'Dirk is bij ons, blijft bij ons, altijd, altijd, ook als ik dat gevoel niet altijd even sterk heb. Hij blijft een deel van ons gezin, blijft onze vader, ver weg, op reis, niet bij ons als een gewoon mens, maar toch is hij er altijd.'

Op 21 april 1945 volgt de grote verhuizing naar het kamp Aek Pamienke, 350 km ten zuiden van Medan, waar de hele blanke bevolking in grote loodsen wordt ondergebracht. Ieder krijgt er 70 cm leefruimte. Voedsel en water is er onvoldoende. Ze eten er slangen, ratten, slakken, kikkers en eekhoorns. Fruit is er niet. De vlooiën zijn een plaag. De hygiëne is er slecht. Het sterftecijfer is erg hoog als gevolg van ziektes als dysenterie (ernstige diarree). 'Wij vrouwen zeiden altijd: Wij vechten niet voor vrijheid, maar voor reinheid.'

POTLOODJE Na de Amerikaanse atoombommen op Hiroshima en Nagasaki, capituleert Japan op 18 augustus 1945.

Hoewel de geïnterneerden hun leven aan die atoombommen te danken hebben, wordt de situatie er niet beter op, omdat nu de nationalistische hun agressie botvierden op hun voormalige blanke overheersers. Japanners en Brits-Indische Gurkha's bewaken de kampen, maar desondanks worden nog veel mannen, vrouwen en kinderen, die maar net de kampen hebben overleefd, op beestachtige wijze afgemaakt. In oktober 1945 keren de eerste ex-krijgsgevangenen uit Birma en Thailand terug en ontvangt Riet via een neef van Dirk Kerstmis 1945 een pakketje met daarin de drie dagboeken van Dirk, zijn trouwring en het zilveren potloodje van zijn grootvader, waarmee hij in zijn dagboeken schreef.

Vanaf begin oktober 1945 verblijven Riet en de kinderen weer in Medan. Hier wonen ze met 24 mensen in een huis. Zij hebben er één grote kamer met vaste wastafel, stromend water en elektrisch licht. 'Na drie zware kampjaren werd het leven weer dragelijk.' In april 1946 ondergaat Riet in het ziekenhuis van Medan een zware prolapsoperatie en zodoende repareert het incomplete gezin pas in de zomer van 1946 per boot naar Nederland. Riet en de kinderen worden hier liefdevol opgenomen in het gezin van Vins Haag, broer van Dirk en huisarts in Velp. Na een lange speurtocht komt schrijver dezes in 2011 in contact met Susanne Haag, de dochter van Dirk Haag. Van de Velde plaatst Dirks levensverhaal op zijn website en inspireert Susan indirect om haar vaders levensverhaal in boekvorm uit te brengen. De brieven van haar ouders, tussen 1931 en 1946 vanuit Nederlands-Indië naar Nederland geschreven, vormen samen met dagboeken hiervoor de basis. Het boek 'Ontmoeting op de Sibajak, een liefde in Indië' van Susanne Haag, is sinds kort verkrijgbaar in de boekhandel.

Mocht u nog over aanvullende informatie beschikken, dan kunt u contact opnemen met Richard van de Velde, 0345-502583 of via zijn vernieuwde website www.oorlogsslachtofferswestbetuwe.nl